

Παιδεία – Εκπαίδευση – Διαπολιτισμικότητα

Παιδεία

1. Είναι το σύνολο των ενεργειών, που μορφώνουν τον άνθρωπο πνευματικά, ηθικά, ψυχικά και κοινωνικά.
2. Η παιδεία είναι το κληροδοτούμενο από γενεά σε γενεά κεφάλαιο των πνευματικών αγαθών, που σχηματίζεται μέσα στην ιστορία και από την ιστορία ενός λαού, με τον ατομικό και συλλογικό μόχθο του ανθρώπου.

Ε. Παπανούτσος

Στα χαρακτηριστικά της σύγχρονης κοινωνίας συγκαταλέγονται η τάση για κατανάλωση υλικών αγαθών και η περιφρόνηση των ηθικοπνευματικών αξιών. Αυτή η κατεύθυνση δημιουργήσε σειρά προβλημάτων που θέτουν σε κίνδυνο την κοινωνική ισορροπία. Η στροφή στην παιδεία, και κυρίως στην ανθρωπιστική, αποτελεί αίτημα της εποχής μας, καθώς αποβλέπει στην ηθική και πνευματική καλλιέργεια του ατόμου. Οδηγεί στη δημιουργία ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων, προικισμένων με αξίες και ιδανικά, χαρακτηριστικά, δηλαδή, που αποτελούν τη βάση της κοινωνικής προόδου.

1. Ο όρος Παιδεία με τη στενή του έννοια μπορεί να ταυτιστεί:
 - α) Με το προσφερόμενο υλικό,
 - β) Με τη διαδικασία της εκπαίδευσης (λειτουργοί και μέσα).
 - γ) Με το αποτέλεσμα (τη μόρφωση).
2. Η έννοια «Παιδεία» περιλαμβάνει και το εννοιολογικό περιεχόμενο των δύο όρων: «αγωγή» και «μόρφωση». Η έννοια «παιδεία», όπως συμβαίνει και με τις έννοιες «αγωγή» και «μόρφωση», χρησιμοποιείται άλλοτε με στενότερη, άλλοτε με ευρύτερη και πολλές φορές με ταυτόσημη έννοια. Άλλοτε όμως ο όρος «παιδεία» σημαίνει το αποτέλεσμα που δίνουν η σωστή αγωγή και η μόρφωση, που είναι η ημέρωση, η τελειοποίηση και η διάπλαση του ατόμου σε αυτόνομη, αυτοδύναμη, ελεύθερη και ολοκληρωμένη προσωπικότητα.

Είδη (ή διάκριση) της παιδείας

1. Παιδεία γενική.
2. Παιδεία ειδική (επαγγελματική – τεχνική), με στόχο την επαγγελματική εκπαίδευση ή την ειδίκευση σε κάποιον τομέα.
3. Παιδεία κλασική ή θεωρητική (θεωρητικές επιστήμες).
4. Πρακτική (θετικές επιστήμες).

Μέσα και τρόποι της Παιδείας

1. Η εκπαίδευση (αποβλέπει στην καλλιέργεια και στην ανάπτυξη των ικανοτήτων και ιδιοτήτων του ανθρώπου).
2. Το παράδειγμα και άλλα εκπαιδευτικά μέσα (εγκαταστάσεις, υγιεινό περιβάλλον, εποπτικά μέσα, βιβλία...).
3. Η αγωγή. 4. Η άσκηση. 5. Ο έπαινος. 6. Τα βιβλία.
7. Η διδασκαλία (μετάδοση γνώσεων και ανάπτυξη δεξιοτήτων).
8. Οι θεσμοί και οι νόμοι.
9. Ο διάλογος, η πειθώ, η επιχειρηματολογία.
10. Το διαδίκτυο.

Μορφές παιδείας

1. Ανθρωπιστική παιδεία, δηλαδή πίστη στην ανθρωποπλαστική δύναμη των αξιών του κλασικού κόσμου, που επιδίωκε μια ολόπλευρη καλλιέργεια των σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων του ανθρώπου, την ηθικοπνευματική του τελείωση, το «κατ' αρετήν ζην».
2. Εθνική παιδεία, που αναφέρεται στα ανώτερα ιδανικά (πατρίδα, ελευθερία, δικαιοσύνη...).
3. Επαγγελματική παιδεία (επαγγελματική αποκατάσταση, οικονομική επιτυχία, βελτίωση των όρων ζωής).
4. Κοινωνική παιδεία, που αναφέρεται στην κοινωνική συμπεριφορά του ανθρώπου (ο άνθρωπος πιστεύει στον κοινωνικό του προορισμό και εργάζεται για το σύνολο, δημιουργεί διαπροσωπικές σχέσεις μέσα στην κοινωνία).
5. Εγκυκλοπαιδική παιδεία, που αναφέρεται στις γενικές γνώσεις, στη γενική μόρφωση του ατόμου.
6. Καλλιτεχνική παιδεία (μουσική, χορός, λογοτεχνία και γενικά Καλές Τέχνες) κ.ά.

Αίτια δημιουργίας

1. Η έμφυτη τάση του ανθρώπου για μάθηση και πρόοδο.
2. Η ανάγκη της πνευματικής ανάπτυξης του ατόμου και της ψυχικής του καλλιέργειας.
3. Κοινωνική ανάγκη για προσαρμογή (κοινωνικοποίηση).
4. Η ανάγκη καλλιέργειας όλων των φυσικών αρετών του ατόμου.

Παράγοντες - Φορείς της παιδείας

Α. Άμεσοι παράγοντες

1. Η οικογένεια: Είναι ο πρώτος χώρος παιδευτικής και μορφωτικής κοινότητας, όπου διαμορφώνεται – σχεδόν οριστικά – η προσωπικότητα και ο χαρακτήρας του νέου ανθρώπου.
Το πνευματικό επίπεδο της οικογένειας δίνει και τα ανάλογα πρότυπα – αξίες και αγωγή για τον προσανατολισμό του νέου στην παιδεία.
2. Το σχολείο: Είναι ο πιο σημαντικός και ο πιο οργανωμένος παράγοντας συστηματικής αγωγής και μόρφωσης. Το σχολείο εφοδιάζει τους νέους με μεγάλες κοινωνικές αρετές, με πνευματικά και ψυχικά εφόδια χρήσιμα για τη ζωή τους.
3. Η εκκλησία: Η χριστιανική εκκλησία από τα πρώτα της βήματα ανέλαβε την αγωγή των νέων και έπαιξε βασικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους.
4. Το κοινωνικό περιβάλλον: Η κοινωνία είναι σημαντικός παιδευτικός χώρος. Μέσα στην κοινωνία το παιδί και ο έφηβος έχουν καθημερινή επαφή με τους άλλους, που επιδρά στον χαρακτήρα και γενικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους.
5. Η πολιτεία: Το έθνος με την οργάνωση και τους νόμους, την υλικοτεχνική υποδομή της παιδείας (βιβλία, εποπτικά μέσα διδασκαλίας, εργαστήρια, το προσωπικό, η μετεκπαίδευση...) ασκεί βαθιά επίδραση στους νέους και προσπαθεί να διαπλάσει το ήθος και την εθνική τους συνείδηση.

Β. Έμμεσοι παράγοντες

1. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης: Το ραδιόφωνο, ο κινηματογράφος, η τηλεόραση, ο τύπος, τα περιοδικά, οι αφίσες κ.ά.
2. Η επαγγελματική ομάδα: Είναι παράγοντας που παίζει παιδευτικό ρόλο (συνθήκες εργασίας, συναναστροφές, στρατός κ.ά.).
3. Πολιτισμικές διαδικασίες – Τέχνες (θέατρο, εκθέσεις, μουσεία, μνημεία, διαλέξεις, πολιτιστικοί σύλλογοι...).
4. Ο ελεύθερος χρόνος.
5. Φυσικό περιβάλλον.

Γ. Αρνητικοί παράγοντες

1. Η ελλιπής αγωγή (οικογενειακή σχολική),
2. Ολεπιδράσεις ανήθικου κοινωνικού περιβάλλοντος (κακές συναναστροφές κ.ά.).
3. Αντικοινωνικά συναισθήματα (το μίσος, ο φθόνος κ.ά.).
4. Ατελής ανάπτυξη της προσωπικότητας των ατόμων, ψυχικές ανωμαλίες...

Ανθρωπιστική παιδεία

Στην εποχή της βαθιάς ηθικής και πνευματικής κρίσης προβάλλει επιτακτικό το αίτημα για ανθρωπιστική παιδεία των ανθρώπων. Συγκεκριμένα, η ανάδειξη της τεχνολογίας σε υπεραξία, τα σοβαρά κοινωνικοπολιτικά προβλήματα, τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο, η υποβάθμιση της ανθρώπινης ζωής, το έλλειμμα ανθρωπιάς και η κρίση της Δημοκρατίας συνιστούν βασικούς παράγοντες που επιβάλλουν την ανθρωπιστική μόρφωση ως το μοναδικό αντιστάθμισμα απέναντι στους δυσμενείς όρους που υπονομεύουν την ατομική και συλλογική ζωή.

Η ανθρωπιστική παιδεία θέτει στο επίκεντρο τον άνθρωπο, τον οποίο πιστεύει ως σκοπό κι όχι σαν μέσο. Στοχεύει, μάλιστα, να τον καταστήσει ικανό, μέσω της μόρφωσης, να αντιστέκεται σε κάθε προσπάθεια να χρησιμοποιηθεί σαν μέσο. Έτσι, προκρίνει την καλλιέργεια της κριτικής αντίληψης παράλληλα με την κατίσχυση των ηθικών και κοινωνικών αρετών. Με την ανάπτυξη της ηθικής συνείδησης, το άτομο ενδιαφέρον για τον «άνθρωπο» και την προστασία της προσωπικότητάς του, το άτομο απεγκλωβίζεται από τα στενά όρια του ατομικισμού και αίρεται υπεράνω των ταπεινών του ενστίκτων. Παράλληλα, η καλλιέργεια της συλλογικότητας, της κοινωνικής υπευθυνότητας και του ομαδικού πνεύματος δημιουργούν συνθήκες επωφελούς και εύρυθμης συμβίωσης.

Εκτός από τα παραπάνω, η ανθρωπιστική παιδεία πρεσβεύει την καθολική μόρφωση, που είναι προϋπόθεση για την ανάπτυξη πολύπλευρης προσωπικότητας. Αποβλέπει, δηλαδή, στη διάπλαση πολυσχιδούς χαρακτήρα που δεν εξανδραποδίζεται στη μονολιθικότητα και τη μονομέρεια. Άλλωστε, η προστασία της ανθρώπινης αξίας προκύπτει μέσω πολυπρισματικής μόρφωσης με επίκεντρο τις αρχές της ισότητας, της ανεκτικότητας, της ειρήνης και της ελευθερίας. Αξίες πανανθρώπινες, που η ενίσχυσή τους συνιστά πυλώνα συνύπαρξης στην ανθρώπινη κοινωνία.

Η εκπαίδευση, ως επίσημος φορέας παιδείας, έχει χρέος να μεριμνά για την ανάδειξη των παραπάνω αρχών σε υπεραξίες και για την καλλιέργεια εκείνων των πνευματικών δεξιοτήτων που θα καταστήσουν τους νέους όχι μόνο κοινωνούς των ιδανικών αυτών αλλά πολύ περισσότερο ενεργούς πολίτες που εκδηλώνουν έμπρακτα την αντίδρασή τους σε κάθε αντιανθρωπιστική κίνησή όπως είναι η καταπάτηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων, η φτώχεια, ο πόλεμος, η έξαρση του εθνικισμού, ο ρατσισμός και κάθε μορφή μισαλλοδοξίας.

Γίνεται, λοιπόν, αντιληπτό ότι μόνο η παιδεία με ανθρωποκεντρικό προσανατολισμό μπορεί να αποτελέσει ανάχωμα στο ανταγωνιστικό, ωφελιμιστικό και εν γένει αντιανθρώπινο

πνεύμα της εποχής και, παράλληλα, να καταδείξει τον ουσιαστικό στόχο κάθε τεχνολογικού και επιστημονικού επιτεύγματος, που είναι η βελτίωση των όρων της ανθρώπινης ζωής.

Αποτελέσματα της παιδείας

Η παιδεία αποτελεί κόσμημα για την ευτυχία και καταφύγιο για τη δυστυχία, γιατί βοηθά τον άνθρωπο με τα σωματικά, πνευματικά και ψυχικά εφόδια, με τα οποία τον οπλίζει:

Πνευματικός τομέας

- ▶ Διευρύνει τους πνευματικούς ορίζοντες του ανθρώπου, οξύνει την κρίση του, ισχυροποιεί τη θέλησή του και δημιουργεί αμυντικούς μηχανισμούς ενάντια σε προσπάθειες χειραγώγησης.
- ▶ Καλλιεργεί τον κριτικό στοχασμό και την ανεπηρέαστη σκέψη.
- ▶ Η παιδεία βοηθάει τον άνθρωπο να απαλλαγεί από τις αναχρονιστικές κοινωνικές αντιλήψεις, τις προλήψεις και τις δεισιδαιμονίες, που προέρχονται από αμάθεια και άγνοια.
- ▶ Συμβάλλει στην εμβάθυνση της σκέψης στην ανάπτυξη προβληματισμού και οδηγεί σε ολοκλήρωση της πνευματικής του καλλιέργειας και σε πνευματική ωριμότητα.

Ηθικός - Ψυχολογικός τομέας

- ▶ Προσφέρει γνώσεις, εξευγενίζει τον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου, εκλεπτύνει τα αισθήματά του, ευαισθητοποιεί την ψυχή του και τον στρέφει στις ανώτερες αξίες της ζωής και τα υψηλά ιδανικά, το αγαθό και το ωραίο.
- ▶ Δημιουργεί ηθική προσωπικότητα, δηλαδή ηθικό χαρακτήρα. Καλλιεργεί ηθικές αρετές (ειλικρίνεια, δικαιοσύνη, σεβασμό, εντιμότητα).
- ▶ Με τις γνώσεις που παρέχει, επιτρέπει στο άτομο να εμβαθύνει στον εαυτό του και οδηγεί τον άνθρωπο στην αυτογνωσία και την αυτοκριτική.
- ▶ Εφοδιάζει το άτομο με ψυχικές αρετές (θάρρος, αυτοπεποίθηση, υπομονή, αισιοδοξία) που το βοηθούν στην αντιμετώπιση των δυσκολιών και την επίλυση των διάφορων προβλημάτων που παρουσιάζονται.

Κοινωνικός τομέας

- ▶ Καλλιεργεί κοινωνικές αρετές (αγάπη, συνεργασία, αλληλεγγύη, συναδέλφωση, δικαιοσύνη, ελευθερία, αυτοσεβασμό, αυτοπειθαρχία), που είναι παράγοντες ευρυθμίας και κοινωνικής συνοχής.
- ▶ Βοηθά στην ομαλή κοινωνικοποίηση του ατόμου και στη δημιουργία ουσιαστικών ανθρώπινων σχέσεων. Καθιστά το άτομο ικανό να αντιλαμβάνεται τους κανόνες που επιβάλλει η κοινωνική συμβίωση και να συμμορφώνεται σε αυτούς όχι από φόβο για την επικείμενη τιμωρία αλλά από σεβασμό προς τον συνάνθρωπο κι από αυτοσεβασμό.

Επαγγελματικός - Οικονομικός τομέας

- ▶ Βοηθά στην επαγγελματική αποκατάσταση προσφέροντας εφόδια στο άτομο, ώστε να αντεπεξέλθει στις αυξημένες απαιτήσεις της αγοράς εργασίας. Εξάλλου η ευρύτερη πνευματική καλλιέργεια συντελεί στην απόκτηση επαγγελματικής συνείδησης, που συνιστά έρεισμα της επαγγελματικής επιτυχίας. Ειδικότερα, η παιδεία, και μάλιστα η ανθρωπιστική, πρέπει να αποτελεί πυλώνα της προσωπικότητας των επιστημόνων, αφού είναι τεράστιος ο κίνδυνος από τη στράτευση της επιστήμης σε αντιανθρώπινους και κερδοσκοπικούς στόχους.

Πολιτικός - Εθνικός τομέας

- ▶ Συμβάλλει στη διαμόρφωση πολιτικής συνείδησης, γιατί καθιστά σαφή τη γνώση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων του ατόμου στην πολιτικά οργανωμένη κοινωνία. Άλλωστε, η παιδεία διαμορφώνει ελεύθερη και υπεύθυνη προσωπικότητα, που κατανοεί την αξία της Δημοκρατίας και δείχνει σεβασμό στους πολιτειακούς θεσμούς.
- ▶ Η παιδεία μεταβιβάζει στις νεότερες γενιές τις αξίες και τα στοιχεία της παράδοσης και της εθνικής κληρονομιάς. Συγκεκριμένα, η γνώση της ιστορίας ενισχύει την εθνική συνείδηση, τη φιλοπατρία και το εθνικό φρόνημα.

Η έλλειψη παιδείας

Η έλλειψη σωστής παιδείας συνεπάγεται προβλήματα:

Στο άτομο

Επέρχεται πνευματική και ατομική αλλοτρίωση, καθώς επικρατεί πνευματικός σκοταδισμός και απουσιάζει η πνευματική ανεκτικότητα. Η αμάθεια, η άγνοια, οι προλήψεις, οι δεισιδαιμονίες αλλά και ο εγωκεντρισμός, η φιλαυτία, ο δογματισμός και η αδιαλλαξία καθιστούν τον άνθρωπο δέσμιο της πνευματικής του ακαμψίας. Η κατάσταση αυτή δημιουργεί εσωτερικό κενό και συναισθηματική ανυπαρξία.

Στην κοινωνία

- ▶ Σημειώνεται οπισθοδρόμηση πολιτισμού, κοινωνικο-πολιτιστική αποτελμάτωση, αδράνεια, στασιμότητα, γιατί μένουν ακαλλιέργητες οι πνευματικές και ψυχικές δυνάμεις του ανθρώπου με αποτέλεσμα να υποβιβάζεται η ανθρώπινη υπόσταση και τα κατώτερα ένστικτα να αποκτηνώνουν τον άνθρωπο.
- ▶ Επέρχεται κρίση στις ανθρώπινες σχέσεις, οι οποίες γίνονται ωφελιμιστικές, ανταγωνιστικές, επιδερμικές και επικρατούν η ηθική κατάπτωση, το έγκλημα, η βία, η βαρβαρότητα.

Προϋποθέσεις για την καλλιέργεια της παιδείας

Η παιδεία είναι μια διαδικασία διαρκής και απαιτεί κόπο και προσπάθεια ατομική και συλλογική.

Άτομο

Απαιτείται έφεση, προδιάθεση προς την απόκτηση παιδείας (καλλιεργείται από την οικογένεια, το σχολείο, το κοινωνικό περιβάλλον). Είναι ατομική προσπάθεια πολύχρονη και συνεχής που προϋποθέτει ισχυρή θέληση, επιμονή, υπομονή και ισχυρά ψυχικά ερείσματα. Αναμφισβήτητο, είναι αναγκαία η καλλιέργεια της φιλομάθειας, η απαλλαγή από το πνεύμα του υλικού ευδαιμονισμού, ο διαρκής προβληματισμός και το ενδιαφέρον για τα κοινωνικά θέματα συνοδευμένο από την άσκηση εποικοδομητικής κριτικής.

Πολιτεία

Χρέος της Πολιτείας είναι να παρέχει παιδεία καθολική για όλους τους εκπαιδευόμενους. Ως προς την παρεχόμενη γνώση, θα πρέπει να διακρίνεται για την ποιότητα και να είναι σύμφωνη με το σύγχρονο πνεύμα, χωρίς να προσκολλάται άγωνα στο παρελθόν. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα πρέπει να είναι σύγχρονα και κατάλληλα εξοπλισμένα, ώστε να καλύπτουν τις εκπαιδευτικές ανάγκες (εποπτικά μέσα διδασκαλίας, βιβλία, εργαστήρια). Ασφαλώς, το κράτος έχει καθήκον να μεριμνά για την άρτια επιστημονική κατάρτιση των εκπαιδευτικών, οι οποίοι εκτός από τις ειδικές επιστημονικές γνώσεις, πρέπει να διαθέτουν παιδαγωγική επάρκεια.

Εκπαίδευση

1. Είναι η οργανωμένη και συστηματική μόρφωση των νέων, που δίνεται μέσα από τα σχολεία ή άλλα ιδρύματα για την ανάπτυξη των σωματικών, πνευματικών και ηθικών δυνάμεών τους.
2. Η συστηματική παροχή γνώσεων και η ανάπτυξη δεξιοτήτων, που μορφώνουν τον άνθρωπο πνευματικά, ψυχικά, ηθικά και κοινωνικά.

Η έννοια της εκπαίδευσης

Η εκπαίδευση είναι μια μορφή παιδείας, που συνδέεται με τη μόρφωση και την αγωγή, αλλά ταυτόχρονα παρουσιάζει και κάποια ιδιαιτερότητα: η εκπαίδευση είναι ένα είδος μόρφωσης, που δίνεται συστηματικά στους νέους μέσα από τα εκπαιδευτικά ιδρύματα (κρατικά ή ιδιωτικά) και ελέγχεται από την πολιτεία. Ο νέος, βέβαια, καθημερινά διδάσκεται και μαθαίνει. Οι γνώσεις και η αγωγή, όμως, που παίρνει από την οικογένεια και την κοινωνία

δεν είναι συστηματικές, ούτε παρέχονται μέσα σε σχολεία, ούτε σε ορισμένη ηλικία, αλλά εξαρτώνται από τον ίδιο τον νέο, τη συνειδητή προσπάθειά του, την ευσυνειδησία του και την πείρα του.

Χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης

1. Η μεθοδικότητα (αναλυτικά προγράμματα μαθημάτων, ώρες λειτουργίας των σχολείων κ.ά.).
2. Η συστηματικότητα.
3. Ο υποχρεωτικός χαρακτήρας.
4. Η τυποποίηση.

Βαθμίδες της εκπαίδευσης

1. Η Στοιχειώδης ή Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.
2. Η Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.
3. Η Ανώτατη Εκπαίδευση.

Φορείς της εκπαίδευσης

1. Η οικογένεια.
2. Το σχολείο.
3. Η κοινωνία.

Ο ρόλος της εκπαίδευσης

Πνευματικός τομέας

Παρέχει γνώσεις και συμβάλλει στην πνευματική ανάπτυξη των νέων. Στο σχολείο καλλιεργούνται οι ιδιότητες και οι δεξιότητες των μαθητών, έτσι ώστε να βοηθηθούν στην ολοκλήρωση της προσωπικότητάς τους. Επιπλέον, προάγει την ελεύθερη σκέψη καλλιεργώντας τον κριτικό στοχασμό και τη γόνιμη αμφισβήτηση. Οξύνει το πνεύμα, αναπτύσσει τη φαντασία, ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα και συντελεί στη δημιουργία υπεύθυνης και ελεύθερης προσωπικότητας, γιατί απελευθερώνει το άτομο από τις αναχρονιστικές αντιλήψεις, τις δεισιδαιμονίες και τις προκαταλήψεις του παρελθόντος.

Ηθικός – Συναισθηματικός τομέας

Μεταλαμπαδεύει ηθικές αρχές και αξίες, την ευσυνειδησία, την εντιμότητα, την ειλικρίνεια, την τήρηση του μέτρου, που θα βοηθήσουν τον νέο να συγκροτήσει υγιή προσωπικότητα. Προβάλλει θετικά πρότυπα συμβάλλοντας, έτσι, στην ορθή αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου του. Εφοδιάζει με θάρρος, επιμονή, φιλοπονία και άλλες ψυχικές αρετές, που είναι βασικοί παράγοντες επιτυχίας στη ζωή.

Κοινωνικός - Πολιτικός τομέας

Στο πλαίσιο της ομαδικής ζωής αναπτύσσει τις διαπροσωπικές σχέσεις και συντελεί στην ομαλή κοινωνικοποίηση του ατόμου. Καθιστά τον νέο γνώστη των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών του, προβάλλει κοινωνικές αξίες και αρετές (εργασία, συνεργασία, διάλογο, δικαιοσύνη, υπευθυνότητα, αλληλοκατανόηση, αλληλεγγύη, σεβασμό) και διδάσκονται οι κοινωνικοί θεσμοί και οι κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς, που διαμορφώνουν την κοινωνική συνείδησή του. Επιπρόσθετα, διαμορφώνει υπεύθυνους ανθρώπους, πολιτικοποιημένους και ενεργούς. Το δημοκρατικό εκπαιδευτικό σύστημα σφυρηλατεί τη δημοκρατική συνείδηση και διασφαλίζει τη δημοκρατία.

Επαγγελματικός τομέας

Προσφέρει τις απαραίτητες γνώσεις για μελλοντική επαγγελματική αποκατάσταση και βοηθά το νέο στη διαμόρφωση ορθών κριτηρίων σχετικά με την επιλογή επαγγέλματος λόγω της διδασκαλίας του «επαγγελματικού προσανατολισμού» και κατευθύνει τους νέους σε διάφορες σπουδές και επαγγέλματα.

Πολιτιστικός - Εθνικός τομέας

Φέρνει σε επαφή τους νέους με την τέχνη συμβάλλοντας στη βελτίωση της αισθητικής τους αντίληψης, μεταδίδει τα πολιτιστικά στοιχεία του παρελθόντος, τις αξίες, την παράδοση στις επόμενες γενιές συνεισφέροντας στη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας και την καλλιέργεια της εθνικής αυτογνωσίας. Έτσι, επιτυγχάνεται η πολιτιστική πρόοδος με γνήσιες δημιουργίες, απορρίπτεται η υποκουλτούρα και η μαζοποιημένη τέχνη. Ο πολιτισμός συμπορεύεται με την εξέλιξη διατηρώντας, ωστόσο, τα γόνιμα στοιχεία που συνιστούν την εθνική φυσιογνωμία.

Αρνητικά του εκπαιδευτικού συστήματος

1. Παρέχει μονόπλευρα προσανατολισμένη παιδεία, με έμφαση στις τεχνοκρατικές και χρησιμοθηρικές γνώσεις, ενώ ο ανθρωπιστικός της χαρακτήρας παραμερίζεται.
2. Είναι απομακρυσμένο από θέματα που άπτονται της κοινωνικής πραγματικότητας, όπως ο επαγγελματικός προσανατολισμός, η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, η οικολογική συνείδηση, η οδική συμπεριφορά, το κάπνισμα, τα ναρκωτικά κ.ά.
3. Στερείται επάρκειας στην υλικοτεχνική υποδομή (εποπτικά μέσα διδασκαλίας, βιβλιοθήκες, εργαστήρια, γυμναστήρια κ.ά.) και, επομένως, αδυνατεί να εναρμονιστεί με τις σύγχρονες απαιτήσεις στην εκπαίδευση. Ως απότοκο των ελλείψεων αυτών προκύπτει η ύπαρξη πτυχιούχων που δεν μπορούν να ανταποκριθούν στον ανταγωνισμό που επιβάλλει η σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη πραγματικότητα.
4. Αποκλείει κάποιους μαθητές από την παροχή ίσων ευκαιριών στην εκπαίδευση, λόγω διαφόρων παραγόντων, όπως οι οικονομικές, κοινωνικές, γεωγραφικές κ.ά. ανισότητες.

5. Αποδέχεται εκπαιδευτικούς με ελλιπή κατάρτιση στο αντικείμενό τους, ημιμαθείς, ενώ ενισχύει τον διδακτικό μονολιθισμό και την αυθεντία τους.
6. Υποβαθμίζει την εκπαιδευτική διαδικασία με ένα σύστημα αξιολόγησης που ευνοεί τη χρησιμοθηρική γνώση, μετατρέπει τις σχέσεις άμιλλας των μαθητών σε ανταγωνιστικές, ενώ ταυτόχρονα τους βαθμολογεί μονοδιάστατα χωρίς να υπολογίζει την πολύπλευρή τους προσωπικότητα.

Αρχές - προϋποθέσεις πάνω στις οποίες πρέπει να στηρίζεται η εκπαίδευση

- ▶ Παιδεία γενική, χωρίς διακρίσεις, που δίνει ίσες ευκαιρίες σε όλους για να αναπτύξουν σύμμετρα τις ικανότητές τους, την προσωπικότητά τους και να σταδιοδρομήσουν με ίσους όρους. Ανάγκη για καταπολέμηση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων.
- ▶ Παρεχόμενη παιδεία που διακρίνεται για την ποιότητα και είναι εκσυγχρονισμένη, σύμφωνη με το πνεύμα της εποχής.
- ▶ Καλλιέργεια στους μαθητές της πίστης σε αξίες και στις ανθρωπιστικές αρχές, οι οποίες βοηθούν στη μελλοντική τους συμπεριφορά.
- ▶ Διδακτικό προσωπικό με άρτια επιστημονική και παιδαγωγική κατάρτιση.
- ▶ Κατάλληλη υποδομή (κτήρια, εποπτικά μέσα, σχολικά βιβλία, ανθρώπινο δυναμικό, προγράμματα, εργαστήρια, βιβλιοθήκες).
- ▶ Ενεργοποίηση της συμμετοχής των μαθητών, ώστε να αναπτύσσουν πρωτοβουλία και να αποκτούν συναίσθημα ευθύνης, για να μην είναι ο δάσκαλος ο μοναδικός κάτοχος της γνώσης.
- ▶ Παιδεία δημοκρατική και φυτώριο δημοκρατικών πολιτών. Έχει χρέος να διδάσκει όλες εκείνες τις αξίες και τις ανθρωπιστικές αρχές, που κατοχυρώνουν και στηρίζουν τη δημοκρατία και καθιστούν το άτομο ελεύθερο, υπεύθυνο και ενεργό μέλος της κοινωνίας.
- ▶ Παιδεία που στηρίζεται στον διάλογο και στον αμοιβαίο αλληλοσεβασμό των μελών της.
- ▶ Εκπαίδευση που παρέχει στον νέο όλα εκείνα τα εφόδια (γνώσεις, μόρφωση, αξίες, άσκηση), ώστε να του επιτρέψουν να αναπτύξει τις ικανότητές του και να καταστεί ολοκληρωμένη προσωπικότητα.
- ▶ Εισαγωγή των νέων τεχνολογιών στην εκπαίδευση, ώστε οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με έναν σύγχρονο και ελκυστικό τρόπο διδασκαλίας που ευνοεί την αυτενέργεια και την ανάληψη πρωτοβουλίας.
- ▶ Καλλιέργεια της κριτικής αντίληψης, ώστε να αξιολογεί ο μαθητής όλες τις παρεχόμενες πληροφορίες σε έναν κόσμο που οι πηγές πληροφόρησης πολλαπλασιάζονται.
- ▶ Εφαρμογή σύγχρονων εκπαιδευτικών προγραμμάτων με ευρωπαϊκό προσανατολισμό που αποσκοπούν στην ^{=ελλειψότητα} κάτiσχύση του οικουμενικού πνεύματος αλλά και στη διατήρηση της εθνικής συνείδησης.

Το δημοκρατικό σχολείο, ανάχωμα στον ρατσισμό

Ένα εκπαιδευτικό σύστημα που θα δουλέψει συστηματικά πάνω στην έννοια της ανθρωπίνης ουσίας, στις αρχές της ουσιαστικής δημοκρατίας, της ανεκτικότητας και του διαλόγου, θα συμβάλει αποφασιστικά στη διαπαιδαγώγηση της νέας γενιάς με τις αρχέγονες αξίες του τόπου και του λαού μας: τη δημοκρατία, τη διαλεκτική, την ελεύθερη δημιουργική και κριτική σκέψη, την ετερότητα. Στοιχεία που έθρεψαν τις ρίζες του δυτικού πολιτισμού και που δυστυχώς στη σύγχρονη Ελλάδα τα αφήσαμε για πολλά χρόνια ακαλλιέργητα.

Η εκπαίδευση με στόχο την κριτική και δημοκρατική παιδεία δεν αποτελεί «γνωστικό αντικείμενο» που περιχαράκωνεται στη δικαιοδοσία μιας και μόνο επιστημονικής πειθαρχίας. Πολύ περισσότερο προϋποθέτει την αλλαγή των αρχών, της φιλοσοφίας και στρατηγικής της εκπαιδευτικής μας πολιτικής, με τρόπο που το παιδαγωγικό αυτό εγχείρημα να διαπερνά οριζόντια, διαθεματικά και διεπιστημονικά όλο το εύρος των γνώσεων, των δεξιοτήτων, των στάσεων, των αντιλήψεων που καλείται το σύγχρονο σχολείο να καλλιεργήσει.

Η εμπέδωση των αξιών της δημοκρατίας, της ελευθερίας της συνείδησης, της ανεξαρτησίας της σκέψης, της ανοχής στο διαφορετικό πρέπει να τοποθετηθεί ψηλά στην ιεραρχική κλίμακα των αξιών του εκπαιδευτικού μας συστήματος, από την προσχολική κιόλας ηλικία, με στόχο τη δημιουργία ενός ανθρωποκεντρικού και δημοκρατικού σχολείου που θα παλέψει τόσο για την άμβλυνση των ανισοτήτων όσο και για τη θωράκιση της κοινωνίας απέναντι στη φασιστική βία, τη βαρβαρότητα, τον ρατσισμό.

Ν. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Επικ. Καθ. Κοινωνιολογίας Πανεπιστημίου Δυτ. Μακεδονίας

Τα χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού για το νέο σχολείο

Το νέο σχολείο είναι μια κοινότητα που παράγει γνώση. Σ' αυτό το μαθησιακό περιβάλλον ο εκπαιδευτικός έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- ▶ Ελέγχει σε μεγαλύτερο βαθμό την επαγγελματική του ζωή, σχεδιάζοντας τις εμπειρίες μάθησης για τους μαθητές με βάση τους γενικούς στόχους μάθησης και τα πρότυπα – προδιαγραφές των προγραμμάτων σπουδών.
- ▶ Είναι διαλλακτικός και συνεργάσιμος χωρίς να αυτοπροβάλλεται.
- ▶ Είναι σε θέση να παρέχει βαθμούς ελευθερίας επιτρέποντας στους μαθητές να αναλάβουν μεγαλύτερη ευθύνη για τη δική τους μάθηση.
- ▶ Γνωρίζει ότι το να είναι έγκυρος και έγκριτος επαγγελματίας δε σημαίνει ότι θα πρέπει να είναι αυταρχικός· αντίθετα, οφείλει να είναι μεταδοτικός, ώστε να προκαλεί το ενδιαφέρον για μάθηση.
- ▶ Μπορεί να εμπλέκεται με άνεση σε απευθείας ηλεκτρονικό μαθησιακό σχεδιασμό και να χρησιμοποιεί ηλεκτρονικές πλατφόρμες διδασκαλίας, οι οποίες δεν είναι μόνο ένα βιβλίο ή μόνο ένα τετράδιο εργασίας του μαθητή.

- Διέπεται από ήθος, αρχές, αξίες, ιδανικά και αποτελεί ο ίδιος ιδανικό πρότυπο προς μίμηση.
- ▶ Λειτουργεί με γνώμονα τον σεβασμό και την αγάπη προς τον μαθητή και την εργασία του, που τη θεωρεί λειτούργημα.
 - ▶ Συνεργάζεται και, με συλλογικό τρόπο, μοιράζεται μαθησιακούς σχεδιασμούς ηλεκτρονικά, με την επαναχρησιμοποίηση και την προσαρμογή των σχεδίων μάθησης άλλων συναδέλφων του. Συντάσσει από κοινού σχέδια μάθησης σε ομάδες, αξιολογεί ομαδικά σχέδια μάθησης άλλων, αξιοποιεί την ομαδική διδασκαλία σε τάξεις που μπορεί μερικές φορές να είναι μικρότερες ή και μεγαλύτερες από το κανονικό – με άλλα λόγια, αναπτύσσει μια επαγγελματική κουλτούρα αμοιβαίας υποστήριξης και ανταλλαγής.
 - ▶ Λαμβάνει υπόψη την ταυτότητα των εκπαιδευόμενων και αξιοποιεί τις δυναμικές συνεργείες και διαδικασίες μεταξύ των μαθητών που προωθούν την αποκλίνουσα γνώση.
 - ▶ Διαφοροποιεί την παιδαγωγική του, προκειμένου να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στην μαθησιακή πολυμορφία/διαφορετικότητα των μαθητών.
 - ▶ Δημιουργεί και εφαρμόζει πρωτόκολλα αξιολόγησης για τη μέτρηση της αποτελεσματικότητας των παιδαγωγικών μεθόδων και των προγραμμάτων.

Προτάσεις

1. Επιμόρφωση του διδακτικού προσωπικού πάνω σε θέματα αξιολόγησης, διδασκαλίας, παιδαγωγικής.
2. Υλικοτεχνική υποδομή με σύγχρονα μέσα διδασκαλίας, αξιοποίηση των σχολικών βιβλιοθηκών, δημιουργία νέων και εμπλουτισμός των παλαιών.
3. Κίνητρα για μελέτη μέσα από την ανάθεση ομαδικών εργασιών ή εργασιών στο σπίτι με τη χρήση των νέων τεχνολογιών.
4. Ενθάρρυνση της συμμετοχής των μαθητών. Η αυθεντία της έδρας είναι παρελθόν. Καλλιέργεια διαλόγου.
5. Διαμόρφωση ευέλικτων αναλυτικών προγραμμάτων, τα οποία θα παρέχουν τη δυνατότητα αντιμετώπισης των προβλημάτων της συγκεκριμένης τάξης και προσαρμογής στις δικές της ανάγκες.
6. Χρησιμοποίηση παράλληλης προς κάθε σχολικό εγχειρίδιο βιβλιογραφίας, ώστε να αποτελεί αυτό ερέθισμα για περαιτέρω ενασχόληση και μελέτη.
7. Ενίσχυση της προφορικής εξέτασης, η οποία παρέχει αμεσότητα, καλλιεργεί την εκφραστική ικανότητα και συμβάλλει στην άμεση επίλυση αποριών.
8. Παροχή ανθρωπιστικής παιδείας με στόχο τη διάπλαση ολοκληρωμένων προσωπικτήτων.

Ψηφιακό σχολείο

Το ψηφιακό σχολείο έχει ως στόχο την πλήρη ένταξη και ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών στη διδασκαλία όλων των μαθημάτων αλλά και στη σχολική ζωή ευρύτερα.

Πιο συγκεκριμένα περιλαμβάνει:

- ▶ Τη δημιουργία ψηφιακής τάξης. Η ψηφιακή τάξη έχει γρήγορη σύνδεση με το διαδίκτυο, είναι εξοπλισμένη με διαδραστικά συστήματα διδασκαλίας (π.χ. διαδραστικούς πίνακες), ενώ ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές αλληλεπιδρούν με δυναμικό τρόπο με τη χρήση όλων των σύγχρονων τεχνολογιών.
- ▶ Πλούσιο και διαδραστικό ψηφιακό εκπαιδευτικό περιεχόμενο (e-books) για όλες τις τάξεις και τα μαθήματα.
- ▶ Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην εκπαιδευτική αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών.
- ▶ Σύστημα ηλεκτρονικής διοίκησης της εκπαίδευσης

Θετικές όψεις του ψηφιακού σχολείου

- ▶ Η διδασκαλία γίνεται πιο ευχάριστη και ενδιαφέρουσα για τα παιδιά που είναι εξοικειωμένα με την τεχνολογία.
- ▶ Αποτελεί καινοτομία στη διδακτική πράξη.
- ▶ Η τεχνολογία επιτρέπει τη συνεργασία και την επικοινωνία.
- ▶ Διευκολύνεται η πρόσβαση του μαθητή σε βιβλιοθήκες, πανεπιστήμια, μουσεία, πνευματικά κέντρα.
- ▶ Η εξοικείωση με την τεχνολογία θα βοηθήσει τους μαθητές να ανταποκριθούν στις σύγχρονες ανάγκες.
- ▶ Αποφεύγεται η αποστήθιση.
- ▶ Δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να επικοινωνούν με άλλους μαθητές σε κάθε γωνιά του πλανήτη.

Αρνητικές όψεις του ψηφιακού σχολείου

- ▶ Παραγκωνίζεται ο ρόλος του εκπαιδευτικού.
- ▶ Δημιουργία ψυχρού κλίματος και αδυναμία ανάπτυξης συναισθημάτων ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές.
- ▶ Ο ρόλος του σχολείου γίνεται περισσότερο συμβουλευτικός.
- ▶ Αυξάνεται η απομόνωση.
- ▶ Οι μαθητές συνηθίζουν σε έτοιμες λύσεις προβλημάτων και απαντήσεις ερωτημάτων.
- ▶ Επιφέρει φθορά των εθνικών γλωσσών.
- ▶ Ανικανότητα επεξεργασίας πληροφοριών και κριτικής σκέψης λόγω της ταχύτητας της πληροφόρησης.

Διαπολιτισμική εκπαίδευση

Είναι η εκπαίδευση σε ομάδες πληθυσμού με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες (αλλοδαποί, παλιννοστούντες, Ρομά, μουσουλμάνοι της Θράκης, ομογενείς), που στοχεύει στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικότητας, της διαπολιτισμικής επικοινωνίας και της διαπολιτισμικής προσέγγισης.

Οι στόχοι της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

Οι σημερινές κοινωνίες είναι πολυπολιτισμικές, καθώς συνυπάρχουν άνθρωποι που διαφέρουν ως προς τα πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά (γλώσσα, ήθη, έθιμα, πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις, νοοτροπία, στάση ζωής κ.ά). Για να είναι αρμονική αυτή η συνύπαρξη, η διαπολιτισμική εκπαίδευση αναλαμβάνει να καλλιεργήσει τη νοοτροπία της αποδοχής της διαφορετικότητας. Συγκεκριμένα, οι αρχές και οι στόχοι της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι:

- ▶ η εξάλειψη των διακρίσεων και του αποκλεισμού
- ▶ η θετική στάση και αντίληψη απέναντι στις διαφορές των πολιτισμών
- ▶ η έμφαση στα κοινά σημεία διαφορετικών ομάδων
- ▶ η αλληλεπίδραση μεταξύ διαφορετικών τρόπων ζωής
- ▶ η ειρηνική συνύπαρξη και επικράτηση κλίματος κοινωνικής δικαιοσύνης
- ▶ η συνειδητοποίηση της δύναμης και της αξίας της πολιτιστικής ποικιλίας
- ▶ ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ίσες ευκαιρίες σε όλους
- ▶ η δημιουργία ανοικτών κοινωνιών που θα διακρίνονται από ισονομία, αλληλοκατανόηση και αλληλεγγύη.

Ο ρόλος του διαπολιτισμικού σχολείου

- ▶ Συμβάλλει στην αναγνώριση των ιδιαιτεροτήτων διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων
- ▶ Εισάγει τις έννοιες της ισότητας και του διαπολιτισμικού σεβασμού.
- ▶ Με την απόρριψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την άρση των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων, τα οποία συντελούν στη διαμόρφωση αρνητικών κυρίως συναισθημάτων απέναντι στις διαφορετικές πολιτισμικές και εθνικές ομάδες.
- ▶ Θέτει τις βάσεις για την καλλιέργεια της συμπάθειας απέναντι στις ιδιαιτερότητες και στα προβλήματα όλων των κοινωνικών, πολιτισμικών και μειονοτικών ομάδων που απαρτίζουν το κοινωνικό σύνολο γιατί έχει επικοινωνιακή διάσταση.
- ▶ Συντελεί στην αναδιαμόρφωση των εικόνων και των συγκινησιακών αναπαραστάσεων που διατηρεί το άτομο, και ειδικότερα ο μαθητής, από το στενό του οικογενειακό περιβάλλον και το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.
- ▶ Ενισχύεται το δημοκρατικό πολίτευμα και οι ανθρωπιστικές αξίες.

- ▶ Η καλλιέργεια της αποδοχής του «άλλου», του «διαφορετικού», η επαφή και η γνωριμία με τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της κάθε ομάδας, οδηγεί σε αξιολογικές κρίσεις που βασίζονται σε αντικειμενικά κριτήρια και όχι σε υποκειμενικά που επηρεάζονται από ασυνείδητες συγκινησιακές καταστάσεις.

Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αλλοδαποί στα σχολεία

- ▶ Δυσκολίες προσαρμογής σε ένα νέο πολιτισμικό περιβάλλον.
- ▶ Δυσχέρεια εκμάθησης της ομιλουμένης γλώσσας της χώρας υποδοχής – αδυναμία επικοινωνίας,
- ▶ Ηλικιακή, γλωσσική και πολυπολιτισμική πολυμορφία.
- ▶ Ελλείψεις εποπτικού – οπτικοακουστικού υλικού και ακατάλληλα βιβλία.
- ▶ Δύσκολη και πολλές φορές ανύπαρκτη επικοινωνία με τους γονείς.
- ▶ Χαμηλή αυτοπεποίθηση, ανασφάλεια, εσωστρέφεια. Εκδηλώσεις επιθετικότητας.
- ▶ Συσπείρωση σε περιθωριακές ομάδες ανάλογα με τη χώρα προέλευσης.
- ▶ Άσχημες συνθήκες διαβίωσης με επιπτώσεις στη σχολική ζωή.
- ▶ Εκδηλώσεις ρατσισμού και ξενοφοβίας από άλλους μαθητές και γονείς.

Τρόποι αντιμετώπισης των προβλημάτων

Σε ένα διαπολιτισμικό σχολείο είναι απαραίτητο να:

- ▶ υπάρχει ισότιμη δυνατότητα συμμετοχής των αλλοδαπών και ένταξής τους στο σχολικό περιβάλλον.
- ▶ ενισχυθούν οι ανθρωπιστικές αξίες.
- ▶ προωθηθεί η διδασκαλία της γλώσσας και της ιστορίας της χώρας υποδοχής.
- ▶ συμβάλλει στην ομαλή προσαρμογή των παιδιών και την ενσωμάτωσή τους στην σκληρή κοινωνική πραγματικότητα.
- ▶ αναπτυχθούν οι δεξιότητες των μαθητών.
- ▶ υποστηριχθούν ψυχοκοινωνικά τόσο οι ίδιοι οι μαθητές όσο και οι οικογένειές τους, ώστε η ένταξή τους να είναι ομαλότερη.
- ▶ ενδυναμωθούν οι εκπαιδευτικοί και τα στελέχη της εκπαίδευσης με επιμορφωτικά προγράμματα.
- ▶ συμβαδίζουν τα αναλυτικά προγράμματα και τα βιβλία με την ευρύτερη πραγματικότητα του διαπολιτισμικού σχολείου.
- ▶ μάθουν οι μαθητές να αποδέχονται την διαφορετικότητα των άλλων.
- ▶ καλλιεργηθούν η συλλογικότητα και η αλληλεγγύη.
- ▶ απομακρυνθούν οι μαθητές από τον εθνικιστικό τρόπο σκέψης, να εξαλειφθούν τα εθνικά στερεότυπα και οι προκαταλήψεις και να ενδυναμωθεί η ειρηνική συνύπαρξη και το πνεύμα κοσμοπολιτισμού.